

Enriching the Philosophy for Children Program with Digital Technologies and Examining its Effect on Rumination and Interpersonal Relationships

Fatemah Yavari

Lecturer, Department of Educational Sciences and Psychology, Payam Noor University of Razvanshahr, Yazd, Iran.

Farideh Sadat Sajadipour *

Lecturer, Department of Educational Sciences and Psychology, Payam Noor University of Razvanshahr, Yazd, Iran.

Accepted: 15/10/2023

Abstract

The present research was conducted with the aim of enriching the philosophy for children program with digital technologies and investigating its effect on rumination and interpersonal relationships of female children of Rezvanshahr Boarding and Welfare Center in the academic year of 1400-1401. A semi-experimental method was used with a pretest-posttest design with experimental and control groups. The statistical population consisted of 9 to 12-year-old children living in the girls' welfare boarding center in Rezvanshahr. Forty children were selected from this center using the available sampling method and were randomly assigned to two experimental and control groups. The experimental group participated in ten 45-minute sessions of the philosophy for children program with the enrichment of digital technologies, and the control group received face-to-face training. To collect the data the rumination questionnaire (Nolen Hoeksma and Moro) and the evaluation questionnaire of children's interpersonal relationships from the teacher's point of view were used (Varo Davin, 1980). The results showed that there is a significant difference between the average scores of rumination and interpersonal relationships of the two groups in the post-test phase ($P < 0.01$). The results showed that enriching the philosophy program

Received: 19/06/2023

eISSN: 2252-0031

ISSN: 2476/647X

* Corresponding Author: faridesajady@pnu.ac.ir

How to Cite: Yavari, F., Sajadipour, F.S. (2024). Enriching the Philosophy for Children Program with Digital Technologies and Examining its Effect on Rumination and Interpersonal Relationships of Female Children Living in Welfare Boarding Center of Rezvanshahr, *Journal of Psychology of Exceptional Individuals*, 13(52), 93-132. DOI: 10.22054/JPE.2023.72908.2560

for children with digital technologies has a significant effect on reducing rumination and improving interpersonal relationships ($P<0.05$) which was carried out by using clips, multimedia, animations, augmented reality, and the Cap Tweet software had enriched the philosophy program for children, which had an acceptable effectiveness in reducing rumination and improved their interpersonal relationships.

Keywords: philosophy for children, rumination, interpersonal relationships, digital technologies.

Extended Abstract

1. Introduction

Rumination is one of the variables that affects the health and mental health of children living in residential care. Rumination is defined as repetitive thoughts about emotion-related experiences and includes passive thoughts that focus on symptoms, causes, and outcomes. Another variable related to the health and mental health of children living in residential and foster care is interpersonal relationships. Interpersonal relationships refer to the establishment of communication between two or more people in which the person attempts to share wishes, thoughts and the like (Heldaway et al., 2018). Vobles et al. (2012) state that, based on Balbi's attachment theory, children have an instinctive urge to communicate with others and seek emotional closeness in this way. According to this process, the need for individual communication is inherent, and children who are unable to receive the necessary psychological care effectively will suffer. If children do not receive sufficient interpersonal support in crisis and stressful situations, they will not have the necessary strength to cope with and resolve crises, putting their mental health at risk. The review of previous studies shows that interventions such as social skills training (Arnold and Buggs, 2020), problem-solving training (Habibi et al., 2018) and mindfulness training (Kanz, 2018) have been used to reduce rumination and improve interpersonal relationships of children and students. One of the most appropriate interventions that has been used recently in this area is the philosophy program for children (Kashani Vahid et al., 2014). The integration of digital technologies into curricula has been used as an efficient strategy to increase the level of interaction between learners and teachers, content and peers and to improve interpersonal relationships (Merkander, 2020). The results of the studies by Kabiri et al. (2018) suggest that the integration of technology into the curriculum and the use of digital technologies in the teaching-learning process have led to an increase in learners' motivation and self-confidence, which helps learners to become more engaged in the learning process and thus perform better in peer interaction, improving interpersonal relationships and developing critical thinking skills, which in turn leads to a reduction in rumination (Samcheson et al., 2018).

Research Question

The aim is to enrich the philosophy program for children through the use of digital technologies and to investigate its impact on the rumination and interpersonal relationships of children living in the Razvanshahr social care unit.

2. Literature Review

It was in the second half of the 20th century to develop children's and young people's thinking and reasoning skills. This program emphasizes the role of the caregiver (coach) in activating inclusive thinking and is based on the idea that inclusion plays a central role. Kabiri and Vahedi (2019) investigated the effectiveness of the Fabek program with the enrichment of digital technologies on children's cognitive biases and perceptions of competence. Their results showed that the students who were in the experimental group and completed the course of the Fabek program with the enrichment of digital technologies had fewer cognitive distortions and their perception of competence was improved after the end of the training according to the results of the posttest compared to the students who participated in the regular (face-to-face) lessons. Considering that the development of any society requires the development of education, it is necessary to identify the effective factors to improve the functioning of this institution and determine its strengths and weaknesses according to the needs of society.

3. Methodology

The present study was conducted with the aim of enriching the philosophy program for children with digital technologies and investigating its effects on the ruminations and interpersonal relationships of the female children of Rezvanshahr Boarding and Welfare Center in the 1400-1401 school year. In terms of purpose, this study belonged to applied research, and in terms of its nature and method, it belonged to experimental research of the semi-experimental type with a pretest-posttest research design with an experimental and a control group. The experimental group took part in ten 45-minute sessions of the Fabak program enriched with digital technologies, while the control group received face-to-face training. The groups were matched by age and educational level. The average age of the experimental group was 11.10 years, while that of the control group

was 11.20 years. The criteria for participation in the present study were: full personal satisfaction with participation in the research and no treatment, and the criteria for withdrawal from this study were insufficient satisfaction with the process of conducting the research and missing more than 3 sessions of the subject. The researchers completed questionnaires on rumination (Nolen Hoeksma and Moreau) and the questionnaire assessing children's interpersonal relationships from the teacher's point of view before the start of the lessons. Viro Davin was distributed between the control and experimental groups, then the questionnaires were completed and collected by the subjects. After that, the experimental research group was exposed to the independent variable by participating in 10 sessions of the philosophy program for children with digital technology enrichment, while the control group did not receive this training. After the end of the training, the questionnaires on rumination and interpersonal relationships were distributed to the research sample, i.e. the learners.

4. Results

Table 1. The results of covariance analysis of scores of rumination components according to groups

Variable components of rumination	Source of changes	sum of squares	df	mean square	F	The significance level	Effect size
deepening	Groups	6.29	1	6.299	12.455	0.001	0.750
	Error variance	16.690	30	5.06			
thinking about sinking	Groups	7.759	1	7.759	9.413	0.001	0.660
	Error variance	30.436	30	0.923			
Distractions	Groups	3.485	1	3.485	5.568	0.001	0.590
	Error variance	26.12	30	0.769			

According to the results of the table, 75% of the changes in post-test scores were related to the philosophy program for children with the enrichment of digital technologies, and 66% of the changes in post-test scores were thought to be related to the philosophy program for children with the enrichment of digital technologies. And 59% of the changes in post-test scores were distractions related to the philosophy

program for children with the enrichment of digital technologies.

Source of changes	SS	df	MS	F	P	Effect size
pre-exam	147.42	1	147.42	19.05	0.001	0.03
Groups	361.67	1	361.67	61.10	0.001	0.70
Error variance	113.57	30	7.49			
Total	586.35	31				

The results in the table show that 70% of the change in post-test scores is due to the philosophy program for children with digital technology enrichment.

5. Discussion

The results of the study showed that although there was no statistically significant difference in the level of rumination and interpersonal skills in the two experimental and control groups before the implementation of the Fabak program, there was a significant difference after the implementation of the said program based on the analysis of the pre-test results. The study was in line with the studies by Esmailzadeh et al. (2016) and Andalib et al. (2016).

6. Conclusion

Based on the research findings, it is suggested that researchers and practitioners of educational and therapeutic systems use the philosophy program for children through enriching technologies as an intervention tool to reduce rumination and improve interpersonal relationships.

غنی‌سازی برنامه فلسفه برای کودکان با فناوری‌های دیجیتال و بررسی تأثیر آن بر نشخوار فکری و روابط بین فردی کودکان دختر مرکز شبانه‌روزی بهزیستی رضوانشهر

مری گروه علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه پیام نور رضوانشهر، یزد،
ایران.

فاطمه یآوری

مری گروه علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه پیام نور رضوانشهر، یزد،
ایران.

فریده سادات سجادی پور *

چکیده

پژوهش حاضر باهدف غنی‌سازی برنامه فلسفه برای کودکان با فناوری‌های دیجیتال و بررسی تأثیر آن بر نشخوار فکری و روابط بین فردی کودکان دختر مرکز شبانه‌روزی بهزیستی رضوانشهر در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۴۰۱ انجام شد. روش نیمه آزمایشی با طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه آزمایش و کنترل استفاده شد. جامعه آماری شامل کودکان ۹ تا ۱۲ ساله ساکن در مرکز شبانه‌روزی بهزیستی دخترانه رضوانشهر بودند. ۴۰ نفر از کودکان با روش نمونه‌گیری در دسترس از این مرکز انتخاب و به‌صورت تصادفی در دو گروه آزمایش و کنترل جایگماری شدند. گروه آزمایش در ۱۰ جلسه ۴۵ دقیقه‌ای برنامه فلسفه برای کودکان با غنی‌سازی فناوری‌های دیجیتال شرکت کردند و گروه کنترل به‌صورت حضوری آموزش دیدند. برای جمع‌آوری و اندازه‌گیری داده‌های این پژوهش پرسشنامه نشخوار فکری (نولن هوکسما و مورو) و پرسشنامه ارزیابی روابط بین فردی کودکان از نظر معلم. ویرو داوین (۱۹۸۰) مورد استفاده قرار گرفت. نتایج تحقیق نشان بین میانگین نمرات نشخوار فکری و روابط بین فردی دو گروه در مرحله پس‌آزمون تفاوت معنادار وجود دارد ($P < 0.01$)؛. نتایج نشان داد غنی‌سازی برنامه فلسفه برای کودکان با فناوری‌های دیجیتال بر کاهش نشخوار فکری و بهبود روابط بین فردی تأثیر معنادار دارد ($P < 0.05$). مداخله انجام شده در مطالعه پیش رو که با بهره‌گیری از کلیپ‌ها، چندرسانه‌های ها، پویانمایی‌ها، واقعیت افزوده و نرم افزار کپ تی ویت انجام شده بود موجب غنی‌سازی برنامه فلسفه برای کودکان شده بود که اثربخشی قابل قبولی بر کاهش نشخوار فکری و بهبود روابط میان فردی آنان داشته باشد.

کلیدواژه‌ها: فلسفه برای کودکان، نشخوار فکری، روابط بین فردی، فناوری‌های دیجیتال.

مقدمه

بهداشت و سلامت روانی کودکانی که در مراکز شبانه‌روزی بهزیستی‌ها زندگی می‌کنند، به سبب محروم بودن از الگوهای صحیح تربیتی و مواجهه با فرهنگ‌ها و باورهای متفاوت و گاه متضاد بیش از کودکان عادی در معرض خطر بوده و این افراد به‌عنوان یکی از آسیب‌پذیرترین اقشار جامعه به شمار می‌آیند (یندورک^۱، ۲۰۲۰).

انیان و همکاران^۲ (۲۰۱۷) بیان کرده‌اند که بر اساس نتایج مطالعات متعددی این کودکان به سبب فقدان خانواده و محرومیت‌های ناشی از آن در معرض مشکلات و اختلال‌های روان‌شناختی از جمله اضطراب، افسردگی، پرخاشگری، نشخوار فکری، بازدارندگی، عدم برقراری ارتباط مناسب با دیگران، عدم اعتماد به نفس، رفتارهای قانون‌شکن، رفتارهای مقابله‌ای و رفتارهای اغتشاش‌آمیز قرار دارند که در زندگی آنان اثرات پایداری خواهد داشت.

نشخوار فکری یکی از متغیرهایی است که بر بهداشت و سلامت روانی کودکان ساکن در مراکز شبانه‌روزی بهزیستی‌ها تأثیر می‌گذارد. نشخوار فکری به‌مثابه افکار تکراری در مورد تجربیات مرتبط با عواطف تعریف می‌شود و دربرگیرنده افکار منفعلانه متمرکز بر علائم، علل و نتایج است. نشخوار فکری حل مشکل بی‌نتیجه و بی‌اثر را ترغیب کرده و به‌عنوان نوعی رفتار برگشتی معمولاً برای مدت طولانی دوام می‌آورد. کودکان مبتلا به نشخوار فکری در تلاش‌اند تا بر درون خود متمرکز شوند زیرا آنان گمان می‌کنند تنها از طریق چنین تمرکزی می‌توانند مشکلات خود را حل کنند درحالی‌که دچار نشخوار فکری بیشتری خواهند شد که این امر می‌تواند منجر به خطر افتادن سلامت روانی آنان گردد. نشخوار فکری کودکان و رفتارهای آسیب‌رسان رابطه مستقیم و مثبت وجود دارد به‌نحوی که کودکان هرچه قدر بیشتر درگیر نشخوار فکری شوند احتمال بروز رفتارهای

---

1. Yendork
2. Eneanya et al

غنی‌سازی برنامه فلسفه برای کودکان با فناوری‌های دیجیتال و بررسی ...؛ یآوری و سجادی‌پور | ۱۰۱

خود آسیب‌رسان در آنان افزایش یافته و سلامت روانی آنان به خطر می‌افتد. (واتکینس و رابرت^۱، ۲۰۲۰). کودکانی که در آن‌ها نشخوارهای فکری نمایان می‌گردد؛ آشفتگی‌های بین فردی و خیم‌تر بوده و بر گسترش ترکیب پیچیده‌ای از احساسات منفی نسبت به فردی که به آن‌ها صدمه زده است، منجر می‌گردد. این نشخوارهای فکری به صورت مکرر تکرار می‌شوند و احساسات منفی که همراه کننده رفتارهای پرخطر هستند را برجسته‌تر می‌نمایند. نشخوارهای فکری موجب می‌شوند که کودکان در ابراز احساسات و عواطف خود محدود شوند و میل آنان به خطرپذیری و انجام رفتارهای پرخطر افزایش یابد که این امر می‌تواند سلامت روانی آنان را با خطر جدی روبرو کند (دمسکی و همکاران^۲، ۲۰۱۹).

یکی دیگر از متغیرهای مرتبط با بهداشت و سلامت روانی کودکان ساکن در مراکز شبانه‌روزی بهزیستی‌ها مرتبط است روابط بین فردی است. روابط بین فردی به برقراری ارتباط بین دو یا چند فرد اشاره دارد که در جریان این ارتباط فرد به دنبال اشتراک‌گذاری تمایلات، افکار و مواردی از این قبیل می‌باشد (هلداوای و همکاران^۳، ۲۰۱۸). ووبلس و همکاران^۴ (۲۰۱۲) بیان می‌کنند که بر مبنای نظریه دلبستگی بالبی، کودکان دارای کشش غریزی برای ارتباط با دیگران می‌باشند و آنان از این طریق در جستجوی نزدیکی هیجانی هستند. طبق این فرایند نیاز به ارتباطات فردی امری ذاتی است و کودکانی که قادر به دریافت مؤثر مراقبت روانی موردنیاز نباشند، در رنج خواهند بود. اگر کودکان هنگام مواجهه با بحران و استرس، از حمایت‌های بین فردی کافی برخوردار نباشند توان لازم برای روبرویی با بحران‌ها و حل آن‌ها را نخواهند داشت که این مهم منجر به خطر افتادن سلامت روانی آن‌ها می‌گردد.

اگر کودکان به راهبردهای مقابله‌ای کارآمد مجهز نباشند و برای درک هیجانات خود و دیگران از توانایی مطلوبی برخوردار نباشند در مواجهه با بحران‌ها و فشارهای روزمره

-
1. Watkins & Roberts
  2. Demsky et al
  3. Holdaway et al
  4. Wubbels et al

ناتوان خواهند بود و دچار مشکلات بین فردی بیشتری می‌گردند. روابط بین فردی برای برخی از کودکان منبع لذت و پاداش است و برای کودکانی که دارای مشکلات بین فردی هستند، اغلب یکی از ناراحت‌کننده‌ترین عوامل استرس‌زا به شمار می‌رود (ون در انس و همکاران^۱، ۲۰۲۰).

نتایج پژوهش‌ها حاکی از آن است که تجربه مشکلات بین فردی برای کودکان نتایج منفی از جمله احساس تنهایی، افت عملکرد تحصیلی، ترک زودهنگام مدرسه، روابط ناکارآمد با والدین را به دنبال دارد. لذا با توجه به اهمیت دوران کودکی و نوجوانی و این که مشکلات بین فردی می‌تواند موجب روابط ناسالم گردد، بنابراین استفاده از راهکارهایی که منجر به کاهش این مشکلات شود و روابط بین فردی کودکان را ارتقاء بخشد ضروری است (جورجیوا و والچف^۲، ۲۰۲۰).

بررسی مطالعات گذشته نشان می‌دهد مداخلاتی از قبیل آموزش مهارت‌های اجتماعی (آرنولد و باگنز^۳، ۲۰۲۰)، آموزش حل مسئله (حیبی و همکاران، ۱۳۹۸) و آموزش مهارت‌های ذهن آگاهی (کانز^۴، ۲۰۱۸) به منظور کاهش نشخوار فکری و بهبود روابط بین فردی کودکان و دانش‌آموزان مورد استفاده قرار گرفته است. یکی از مناسب‌ترین مداخلاتی که اخیراً در این زمینه مورد استفاده قرار گرفته است برنامه فلسفه برای کودکان است (کاشانی وحید و همکاران، ۱۳۹۴).

برنامه فلسفه برای کودکان توسط متیو لیپمن و همکارانش در سال ۱۹۶۹ پایه‌گذاری شد و هدف آن پرورش انواع تفکر، پرورش مهارت‌های اجتماعی، پرورش مهارت‌های فردی، رشد حس رقابت و پیشرفت، رشد حس مشارکت‌جویی و استقلال‌طلبی، پرورش درک و قضاوت اخلاقی به سبک حلقه‌کندو کاو فلسفی بود. (گاتلی^۵، ۲۰۲۰). برنامه فلسفه برای کودکان می‌تواند با پرورش مهارت‌های تفکر انتقادی دانش‌آموزان آنان را در

-
1. Van der Lans et al
  2. Georgieva & Valchev
  3. Arnold, E. C., & Boggs
  4. Kunz
  5. Gatley

غنی‌سازی برنامه فلسفه برای کودکان با فناوری‌های دیجیتال و بررسی ...؛ یآوری و سجادی‌پور | ۱۰۳

زمینه‌های خردمند بودن، منطقی بودن، یافتن راه‌حل‌های مناسب برای حل مشکلات و مسائل و برخورد صحیح با مشکلات ذهنی موجب کاهش نشخوار فکری در کودکان گردد (مرادی و همکاران، ۱۳۹۶). این برنامه با بالا بردن سطح خلاقیت و کودکان به آنان کمک می‌کند تا در مواجهه با بحران‌ها و مشکلات به راه‌حل‌های گوناگون و متنوع بیندیشند و از این طریق به حل مسائل پردازند و در مواجهه به مشکلات مستأصل نباشند که این امر در کاهش درگیری و نشخوار فکری کودکان مؤثر است (رضایی و همکاران، ۱۳۹۳). هرچند مداخلاتی به‌منظور کاهش نشخوار فکری و بهبود روابط بین فردی کودکان انجام شده است اما این مطالعات از ظرفیت‌های فناوری‌های دیجیتال (جذابیت بخشی به برنامه آموزشی، امکان تعامل سطح بالا بین کودکان و محتوا، امکان تعامل مستقیم فراگیر با محتوا و مواد یادگیری، امکان بازخورد سریع، امکان جست‌وجوی مواد یادگیری توسط فراگیر، کنترل برنامه توسط فراگیر، سادگی، واقعیت‌گرایی، ایجاد انگیزه و جلب توجه (ویولانت و وزتی، ۲۰۱۷) که موجب غنی‌سازی برنامه‌های آموزشی و به تبع آن اثربخشی بیشتر این مداخلات می‌گردد بهره نبرده‌اند. این در حالی است که در عصری هستیم که با کودک دیجیتال مواجهیم و بهره‌گیری از ظرفیت فناوری‌های دیجیتال در عرصه آموزش امری ضروری و اجتناب‌ناپذیر است. با ورود فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات در نظام‌های آموزشی، در تمام دوره‌های تحصیلی تغییرات شگرفی در کشورهای در حال توسعه آغاز شده است. هم‌زمان با گسترش روزافزون فناوری‌های دیجیتال، مسئولان آموزشی نیز همواره در پی پررنگ‌تر کردن نقش این فناوری‌ها در فرایند آموزش و یادگیری هستند و استفاده از ظرفیت‌های فناوری‌ها به‌منظور غنی‌سازی برنامه‌های آموزشی بیش‌ازپیش مورد توجه قرار گرفته است (زارعی زوارکی، اسماعیل، ۱۳۹۵).

تلفیق فناوری‌های دیجیتال در برنامه‌های درسی به‌عنوان یک راهبرد کارآمد به‌منظور افزایش سطح تعامل بین فراگیر با معلم، محتوا و همسالان و بهبود روابط میان فردی مورد استفاده قرار گرفته است (مرکاندر^۲، ۲۰۲۰). نتایج مطالعات محمدزاده (۱۳۹۴)، ذبیح

-
1. Violante & Vezzetti
  2. Mercader

اله و همکاران (۱۳۹۶)، جنگی زهی و همکاران (۱۳۹۷) و کبیری و همکاران (۱۳۹۸) حاکی از آن است که تلفیق فناوری در برنامه درسی و استفاده از ظرفیت‌های فناوری‌های دیجیتال در فرایند یاددهی - یادگیری منجر به افزایش انگیزه و اعتمادبه‌نفس فراگیر شده که این امر به فراگیر کمک می‌کند به شکل عمیق‌تری درگیر فرایند یادگیری شود و از این طریق در تعامل با همسالان، بهبود روابط بین فردی، رشد مهارت‌های تفکر انتقادی که خود کاهش نشخوار فکری (سامچسون و همکاران^۱، ۲۰۱۸) را به دنبال دارد عملکرد بهتری داشته باشد.

با توجه به مطالب فوق، پژوهش پیش رو در پی غنی‌سازی برنامه فلسفه برای کودکان با استفاده از فناوری‌های دیجیتال و بررسی تأثیر آن بر نشخوار فکری و روابط بین فردی کودکان ساکن در مرکز شبانه‌روزی بهزیستی رضوانشهر است؟.

پیشینه پژوهش

فلسفه برای کودکان و نوجوانان^۲ جنبش یا رویکرد تربیتی نوظهوری است که در نیمه دوم قرن بیستم توسط لیپمن^۳ باهدف پرورش مهارت‌های تفکر و ارتقاء مهارت‌های استدلال ورزی در کودکان و نوجوانان طراحی گردید. این برنامه بر نقش تسهیلگر (مربی) در فعال‌سازی تفکر فراگیر تأکید دارد و مبتنی بر این تفکر است که فراگیر نقش محوری دارد.

هم‌اندیشی در قالب حلقه‌های کندوکاو شکلی است که در برخی رویکردها مانند رویکرد لیپمنی ابتدا قواعد و قوانینی برای اداره کلاس مطرح می‌شود. برخی از این قواعد شامل دقیق گوش دادن، خوب تعمق کردن، احترام به یکدیگر، اجتناب از تخریب همسالان، مسخره نکردن و همدلی با دیگر همکلاسی‌ها است. این قوانین ابتدا توسط تسهیلگر مطرح و تکرار اما به تدریج توسط فراگیران درونی می‌گردند و شاخص جامعه

-
1. Sampson et al
  2. Philosophy for Children
  3. Lipman

غنی‌سازی برنامه فلسفه برای کودکان با فناوری‌های دیجیتال و بررسی ...؛ یآوری و سجادی‌پور | ۱۰۵

واقعی و مشارکت فکری و روابط میان فردی سالم افراد می‌شود (امرمان^۱، ۲۰۲۱). بر اساس پژوهش‌های انجام‌شده در این زمینه این برنامه که دربرگیرنده گفت‌وگو، تأمل، پرسشگری، ابراز عقیده، احترام به حقوق و عقاید دیگران، رعایت قوائد جمععی، پذیرش آراء و نظرات دیگران و ... است در ارتقاء بهداشت روانی فراگیران مؤثر است (لیله^۲، ۲۰۲۲).

در برخی پژوهش‌ها از برنامه فلسفه برای کودکان با استفاده از ظرفیت فناوری‌های دیجیتال که موجب غنی‌سازی این برنامه می‌شود به‌عنوان ابزار مداخله‌ای مناسب جهت بهبود بهداشت و سلامت کودکان مورد استفاده قرار گرفته است که از جمله آن‌ها می‌توان پژوهش‌های زیر اشاره کرد: اسماعیلی زاده و کرمی پژوهشی تحت عنوان اجرای چندرسانه‌ای‌های فلسفه برای کودکان و بررسی تأثیر آن بر خردورزی دانش‌آموزان ابتدایی انجام داده‌اند. در پژوهش مذکور، آنان چندرسانه‌ای مورد نظر را طراحی و تولید کرده‌اند و شیوه استفاده از آن را بیان کرده‌اند به نحوی که در گروه آزمایش در هر جلسه از چند رسانه‌ای برای ارائه محتوا بهره برده‌اند در مطالعه‌ای دیگر حیدری و همکاران (۱۹۳۵) به بررسی پرورش مهارت‌های تفکر انتقادی در بستر محیط‌های یادگیری چندرسانه‌ای مبتنی بر رویکرد ساختن‌گرایی پرداختند. تحقیق آنان در دو مرحله انجام شده است، به‌نحوی که در مرحله اول بسته آموزشی درس تفکر و پژوهش با تأکید بر مهارت‌های تفسیری و استنباطی بر اساس مدل چندرسانه‌ای ون مرینبور، طراحی و تهیه شده است و در مرحله دوم تأثیر کاربرد بسته آموزشی تهیه شده مبتنی بر مهارت‌های تفسیری و استنباطی فراگیران مورد ارزیابی قرار گرفته شده است. نتایج پژوهش آنان حاکی از اثربخش بودن اجرای درس تفکر و کودک در بستر محیط‌های یادگیری چندرسانه‌ای بر رشد مهارت‌های تفسیری و استنباطی دانش‌آموزان بوده است. در مطالعه‌ای دیگر کبیری و واحدی (۱۳۹۹) به بررسی اثربخشی برنامه فبک با غنی‌سازی فناوری‌های دیجیتال بر تحریفات شناختی و ادراک شایستگی کودکان پرداختند، نتایج آنان حاکی از آن بود که

-
1. Emmerman
  2. Lyle

دانش‌آموزانی که در گروه آزمایش بودند و دوره برنامه فیک با غنی‌سازی فناوری‌های دیجیتال را گذرانده بودند در مقایسه با فراگیرانی که در کلاس عادی (حضوری) شرکت کرده بودند، پس از پایان آموزش بر اساس نتایج پس‌آزمون تحریفات شناختی در آنان کمتر و ادراک شایستگی آنان بهبود یافته بود. پژوهشی دیگر اثر بخشی برنامه فیک باغنی‌سازی فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات بر نشخوار فکری و شادزیستی کودکان دختر بی‌سرپرست و بدسرپرست را مثبت ارزیابی کرده‌اند و بیان کرده‌اند که گروه آزمایش در مقایسه با گروه کنترل پس از آموزش دارای احساس شادی بیشتر و همچنین نشخوار فکری کمتری بوده‌اند. لذا برنامه فلسفه برای کودکان می‌تواند به‌عنوان مداخله آموزشی مناسب به‌منظور کاهش نشخوار فکری و بهبود شادزیستی در کودکان مورد استفاده قرار گیرد (پترینا، ۲۰۲۱).

ماهیت برنامه فلسفه برای کودکان به شکلی است که قادر است مانع از خاموشی و سکوت دانش‌آموزان و کنترل افراطی آنان که نوعی بی‌عدالتی شناختی است، در کلاس درس شود (میلر و لوکی، ۲۰۲۲). از دیگر ویژگی‌های این برنامه می‌توان به ایجاد فضای امن جهت کندوکاو برای دانش‌آموزان، اشاره کرد. همچنین بالا بردن سطح تعامل دانش‌آموزان در کنار تسهیل‌کنندگی معلم از دیگر ویژگی‌های این برنامه است که موجب می‌شود آنان نقش خود را در معناسازی رویدادها برجسته‌تر ببینند. کاملاً واضح است که رویکردهای سنتی یاددهی - یادگیری نمی‌توانند پاسخگوی همه نیازهای دانش‌آموزان باشند. به همین سبب آمادگی نظام تعلیم و تربیت برای همراهی با دیگر نهادهای اجتماعی در عصر فناوری اطلاعات برای پرورش انسانی که در عصر دیجیتال نقش ایفا می‌کند ضروری به نظر می‌رسد (مرادی و همکاران، ۱۳۹۹).

با توجه به این که توسعه هر جامعه‌ای مستلزم توسعه در آموزش آن است، شناسایی عوامل مؤثر بر بهبود کارکرد این نهاد و پیدا کردن نقاط قوت و ضعف آن با توجه به نیازهای جامعه از ضروریات است. تلفیق فناوری‌های آموزشی در برنامه‌های درسی یک

غنی‌سازی برنامه فلسفه برای کودکان با فناوری‌های دیجیتال و بررسی ...؛ یآوری و سجادی‌پور | ۱۰۷

راهبرد موفق جهت افزایش فرصت یادگیری و تعامل میان دانش‌آموزان است و همچنین راهبردی جهت آموزش فراگیر است. استفاده از ظرفیت این فناوری‌ها توسط مربیان موجب غنی‌سازی برنامه‌های آموزشی شده و سبب ایجاد انگیزه و مشارکت بیشتر فراگیران می‌شود و برای دانش‌آموزان موفقیت تحصیلی و سلامت روانی را به‌همراه خواهد داشت (یانگ، ۲۰۱۶)

روش تحقیق

پژوهش حاضر باهدف غنی‌سازی برنامه فلسفه برای کودکان با فناوری‌های دیجیتال و بررسی تأثیر آن بر نشخوار فکری و روابط بین فردی کودکان دختر مرکز شبانه‌روزی بهزیستی رضوانشهر در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ انجام شد. این پژوهش به لحاظ هدف در زمره پژوهش‌های کاربردی و بر مبنای ماهیت و روش انجام، جزو پژوهش‌های تجربی از نوع نیمه آزمایشی با طرح پژوهش پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه آزمایش و کنترل بود. محققان به‌منظور دستیابی به هدف تحقیق روش تحقیق نیمه آزمایشی با طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه آزمایش و کنترل را مورد استفاده قرار دادند. از جامعه آماری مورد اشاره، با در نظر گرفتن اصل اخلاقی مبتنی بر تمایل شخص برای شرکت در پژوهش و افت صورت گرفته در حجم نمونه، ۴۰ نفر از کودکان با روش نمونه‌گیری در دسترس از این مرکز انتخاب و به‌صورت تصادفی در دو گروه آزمایش و کنترل جایگماری شدند. گروه آزمایش در ۱۰ جلسه ۴۵ دقیقه‌ای برنامه فیک با غنی‌سازی فناوری‌های دیجیتال شرکت کردند و گروه کنترل به‌صورت حضوری آموزش دیدند. هم‌سازی گروه‌ها بر اساس سن و پایه تحصیلی صورت پذیرفت. میانگین سنی گروه آزمایش ۱۱/۱۰ و گروه کنترل ۱۱/۲۰ بود. معیارهای ورود به پژوهش حاضر عبارت بود از: رضایت کامل شخصی برای مشارکت در پژوهش و قرار نداشتن تحت درمان و معیارهای خروج از این مطالعه نیز عدم رضایت کافی از روند اجرای تحقیق و غیبت بیش

از ۳ جلسه آزمودنی بود. محققان پیش از شروع آموزش پرسشنامه‌های نشخوار فکری (نولن هوکسما و مورو) و پرسشنامه ارزیابی روابط بین فردی کودکان از نظر معلم. ویرو داوین را بین دو گروه کنترل و آزمایش توزیع کردند سپس پرسشنامه‌ها توسط آزمودنی‌ها تکمیل و گردآوری گردید. پس از آن گروه آزمایش تحقیق در معرض متغیر مستقل قرار گرفت به نحوی که آنان در ۱۰ جلسه برنامه فلسفه برای کودکان با غنی‌سازی فناوری‌های دیجیتال شرکت کردند در حالی که گروه کنترل این آموزش را دریافت نکردند. بعد از پایان آموزش پرسشنامه‌های نشخوار فکری و روابط بین فردی مجدد بین نمونه پژوهش توزیع شد، فراگیران پرسشنامه‌ها را با دقت تکمیل و محققان آن‌ها را جمع‌آوری نمودند. برای اجرای برنامه فلسفه برای کودکان با غنی‌سازی فناوری‌های دیجیتال، داستان‌های فلسفی ویژه گروه سنی (ب و ج) یعنی سال‌های پایان دبستان (کلاس‌های چهارم، پنجم و ششم) مورد استفاده قرار گرفت. با در نظر گرفتن این که همه داستان‌ها ظرفیت و قابلیت تبدیل به چند رسانه‌ای و پویانمایی را نداشتند، محققان با راهنمایی اساتید حوزه «فلسفه برای کودکان» نخست داستان‌های مختص گروه سنی (ب و ج) را انتخاب کرده و آن‌ها را قالب فناوری‌ها (از جمله: پویانمایی و فیلم کوتاه، چند رسانه‌ای و کلیپ‌های نمایی) تولید کردند. بر اساس نظر متخصصان و اساتید کتاب‌های فلسفی برگزیده شد که دارای محتوایی در رابطه با مؤلفه‌های اثرگذار کاهش نشخوار فکری و بهبود روابط بین فردی در کودکان بودند که به این شرح است:

الف) احساسات یعنی چه اسکار برنه فیه، ترجمه، آرزو نیر احمدی (۱۳۸۹)، ب) درخت بخشنده. شل سیلور اشتاین، ترجمه رضی خدادادی (هیرمندی) (۱۳۷۸)، ج) برای سلامتی تو. سیلوی، ژیرارده، ترجمه زهره ناطقی، (۱۳۹۶)، د) من همانی هستم که فکر می‌کنم. لوییز آل. هی، ترجمه مریم رزاقی، (۱۳۹۹)، ه) پاستیل‌های بنفش پل فلیش من، ترجمه آناهیتا حضرتی کیاوندانی (۱۳۹۵)، و) پی، تی، کو...، فرهاد حسن زاده (۱۳۹۹)، ز) بخشش - آرامشی برای قلب کوچکت، کارول ان مارو، ترجمه، برزو سریزدی (۱۳۹۷)، ح) چکار کنم اگر همیشه غرغر می‌کنم. داوون هوینر، ترجمه حسین مسنن فارسی (۱۳۹۳) و ط)

کودک خوش بین، سلیگمن، ترجمه فروزنده داور پناه (۱۳۹۶).

لازم به ذکر است که با نظر اساتید حوزه تکنولوژی آموزشی از پلتفرم گراسپ که به زبان فارسی هم ترجمه شده است و محیطی ساده و مشارکتی دارد برای اجرای برنامه فلسفه برای کودکان استفاده شد. ذکر چند مثال در مورد چگونگی غنی‌سازی برنامه فلسفه برای کودکان با فناوری‌های دیجیتال:

۱- (انگیزه بخشی): از ابتدایی‌ترین و مهم‌ترین گام‌های اجرای برنامه قبک ایجاد انگیزه و جلب توجه کودکان است که تسهیلگران در جلسات مختلف به منظور ایجاد انگیزه و افزایش توجه کودکان محتوای درس مربوطه را که در قالب پویانمایی و چندرسانه‌ای‌ها تهیه شده بود در کلاس درس به نمایش گذاشتند. ایجاد فضایی برای دیالوگ و به نوبت صحبت کردن از دیگر گام‌های اجرای برنامه فلسفه برای کودکان در کلاس می‌باشد که فراهم کردن چنین فضای گفتمانی بر عهده تسهیلگر است. تسهیلگران با بهره‌گیری از فناوری‌های آموزشی بر روی صفحه‌نمایش که در جلوی تابلوی کلاس قرار داشت نام کودکی که باید صحبت کند را ظاهر می‌کردند و فقط آن فرد مشخص اجازه صحبت کردن داشت بدین ترتیب از همهمه و ایجاد حرج و مرج در فضای گفت‌وگویی کلاس جلوگیری می‌شد.

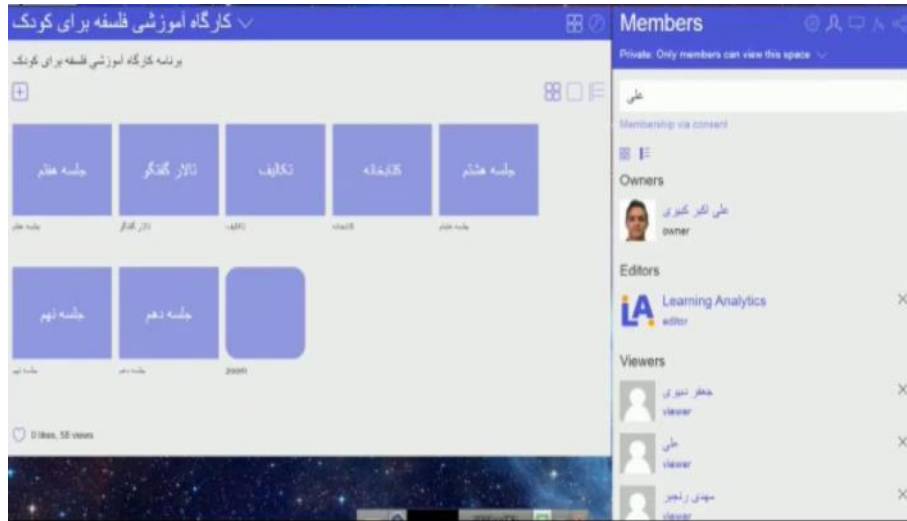
۲- (مدیریت فضای گفت‌وگو): معمولاً در هر بحثی موافقان و مخالفانی بود که دسته‌بندی آنان در کلاس درس همواره با سروصدا و همهمه فراگیران مواجه بودیم و کودکان با شور و شوق بسیار خود را موافق یا مخالف در بحث معرفی و بدین ترتیب همواره فضای گفتمانی شلوغی حاکم می‌شد. جهت کنترل این فضا تسهیلگران با بهره‌گیری از پلتفرم گراسپ به دسته‌بندی موافقان و مخالفانی بحث در کلاس درس می‌پرداختند و نام دانش‌آموزان موافق در یک سوی صفحه‌نمایش و نام مخالفان در سوی دیگر نمایش داده می‌شد.

۳- (هدایت حلقه‌های کندوکاو): از گام‌های اجرای این برنامه ایجاد فضایی برای بحث و گفت‌وگو بین کودکان و هدایت حلقه‌های کندوکاو بود مریبان برای هدایت بحث، پس از

ایجاد چالش و سؤال خواستار صحبت کردن کودکان می‌شدند و پس از صحبت کردن آنان در مورد بحث، نظرات آنان را به صورت خلاصه با ذکر نامشان بر روی مانیتور نمایش می‌دادند تا دیگر افراد با دیدن جملات همسالانی که صحبت کرده‌اند به ادامه بحث پرداخته و فرایند تکاملی گفت‌وگو را برای رسیدن به نتیجه مطلوب طی کنند. فناوری‌های دیجیتال با کمک کردن به تسهیلگر در اجرای برنامه فبک به پیشبرد این برنامه کمک کرده است. به عنوان مثال گاهی برای شروع بحث وقتی تسهیلگر سؤالی را مطرح می‌کند و از فراگیران می‌خواهد نظر خود را در پاسخ به سؤال مطرح نمایند و یا این که در مورد موضوعی شروع به صحبت کنند، برخی از فراگیران در مورد موضوع یا سؤال مورد نظر تسهیلگر اطلاعاتی ندارند و نمی‌توانند در بحث و گفت‌وگو شرکت نمایند در اینجا فناوری واقعیت افزوده به کمک تسهیلگر می‌آید به نحوی که فراگیران با قرار دادن صفحه گوشی خود بر روی سؤال یا مطلب مورد نظر تسهیلگر به سرعت وارد فضایی که سرشار از محتوا (پویانمایی، تصویر، فیلم، متن) است می‌شوند و دانش اولیه در مورد موضوع را کسب می‌نمایند (لازم به ذکر است که قبل از شروع کلاس تسهیلگر باید طراحی آموزشی مربوطه را انجام دهد).

شکل ۱: بخش‌های مختلف طراحی شده در پلتفرم گراسپ شامل (جلسه درس، کتابخانه، تالار گفت‌وگو و تکالیف).

غنی‌سازی برنامه فلسفه برای کودکان با فناوری‌های دیجیتال و بررسی ...؛ یآوری و سجادی‌پور | ۱۱۱

شکل ۲: محتوای الکترونیکی تولیدشده در قالب چندرسانه‌ای برگرفته از داستان فلسفی درخت بخشنده)

ابزار پژوهش

پرسشنامه نشخوار فکری: مقیاس سبک پاسخ‌های نشخواری زیر مقیاسی از پرسشنامه

سبک‌های پاسخ نولن هوکسما و مورو ۱ است. این مقیاس توسط نولن هوکسما و مورو در سال (۱۹۹۱) طراحی و دربرگیرنده ۲۲ سؤال می‌باشد که سؤال‌های آن به صورت مقیاس چهار درجه‌ای از ۱ (تقریباً هرگز) تا ۴ (تقریباً همیشه) نمره گذاری شد. علاوه بر این دربرگیرنده سه خرده مقیاس تعمق، حواس‌پرتی و در فکر فرورفتن است. طبق شواهد تجربی مقیاس پاسخ‌های نشخواری از پایایی درونی بالایی برخوردار می‌باشد. ضریب آلفای کرونباخ در دامنه‌ای از ۰/۸۸ تا ۰/۹۲ قرار دارد و همبستگی بازآزمایی برای این پرسشنامه ۰/۶۷ می‌باشد و همبستگی درون طبقه‌ای آن نیز پنج مرتبه اندازه‌گیری شده است که عدد ۰/۷۵ برای آن محاسبه شده است (کاظمی و همکاران، ۱۳۹۹). ضریب آلفای این مقیاس توسط ولز و فیشر نیز مورد محاسبه قرار گرفته که مقدار آن ۰/۹۰ برآورد شده و اعتبار بازآزمایی آن برابر با ۰/۶۷ محاسبه شده است. علاوه بر این در پژوهش‌های (باقری نژاد و همکاران، ۱۳۸۹) ضریب پایایی این پرسشنامه به روش آلفای کرونباخ ۰/۹۰ و برای ابعاد آن ۰/۹۲، ۰/۸۹ و ۰/۸۸ محاسبه شده است. روایی پرسشنامه نیز از طریق همبستگی کردن با پرسشنامه باورهای فراشناختی ۰/۶۵ در سطح ۰/۰۱ محاسبه شد که نشان از روایی بالای پرسشنامه دارد. در پژوهش حاضر نیز پایایی پرسشنامه با استفاده از روش آلفای کرونباخ ۰/۸۸ محاسبه شده است.

پرسشنامه ارزیابی روابط بین فردی کودکان از نظر معلم. ویرو داوین (۱۹۸۰): به منظور ارزیابی جنبه‌های مختلف رفتار کودکان پرسشنامه ویرو داوین مورد استفاده قرار گرفت. پرسشنامه حاضر افزون برداشتن مقدمه داری ۲۰ سؤال است که هر یک از سؤال‌ها در یک مقیاس ۳ امتیاز که شامل: به ندرت تا حدی و مطمئناً درجه بندی شده و دارای رتبه‌های ۱، ۲ و ۳ می‌باشد. طبیعتاً دامنه نمرات این پرسشنامه بین کمترین ۲۰ و بیشترین ۶۰ نمره می‌باشد. جهت اجرای پرسشنامه، آن را در اختیار تسهیلگر (مربی) قرار داده و از او خواسته شد که با شناختی که از کودکان ساکن در مرکز بهزیستی دارد با صرف وقت و دقت کافی پرسشنامه‌ها را تکمیل کند. ویرو داوین (۱۹۸۰) از طریق تجزیه و تحلیل سؤال‌ات

غنی‌سازی برنامه فلسفه برای کودکان با فناوری‌های دیجیتال و بررسی ...؛ یآوری و سجادی‌پور | ۱۱۳

پرسشنامه به این نتیجه رسیدند که این پرسشنامه ابزار مفیدی برای سنجش جنبه‌های رفتار اجتماعی کودکان است. $r = .87$ این پرسشنامه توسط (جمشیدی، ۱۳۸۰) ترجمه و استفاده شد. با توجه به تأثیرات فرهنگی- اجتماعی و توانایی حل مسئله اجتماعی، جدیدی مجدد میزان اعتبار آزمون را مورد بررسی قرارداد و مقدار ضرایب آن را $.81$ محاسبه کرد. در پژوهش حاضر نیز پایایی پرسشنامه با استفاده از روش الفای کرونباخ $.79$ محاسبه شده است.

جدول ۱: شرح جلسات اجرای برنامه فلسفه برای کودکان با غنی‌سازی فناوری‌های دیجیتال

جلسات	هدف	محتوا	تکالیف
جلسه اول	آشنایی و معارفه	معرفی اعضا، آشنایی با فرایند جلسات، معرفی مفاهیم نشخوار فکری و روابط بین فردی	شنیدن نظرات اعضا
جلسه دوم	آموزش اهمیت بهداشت و سلامت روان	استفاده از محتوای کتاب داستان فلسفی «برای سلامتی تو» که توسط محققان به صورت پویانمایی تولید شده بود	بحث و گفت‌وگو در حلقه‌های کندوکاو در مورد بهداشت و سلامتی
جلسه سوم	آموزش شیوه برخورد با احساسات مختلف	استفاده از محتوای کتاب فلسفی «احساسات یعنی چه» که توسط پژوهشگران به صورت چندرسانه‌ای تولید شده بود	حلقه‌های کندوکاو و بحث و گفت‌وگو
جلسه چهارم	آموزش مثبت‌فکر کردن و پرهیز از احساسات منفی	استفاده از شخصیت‌های کتاب فلسفی «من همانی هستم که فکر می‌کنم» برای تمرکز بر مثبت‌فکر کردن و پرهیز کردن از احساسات منفی و مقابله با آن	اجرای نمایش در کلاس توسط فراگیران و پس از آن بحث به شیوه کندوکاو فلسفی
جلسه پنجم	ضرورت توجه به سلامت جسمانی و روانی	استفاده از کتاب داستان فلسفی «پی.تی. کو» توسط تسهیلگر به منظور آموزش فعالیت‌هایی که موجب بهبود سلامت جسمانی روانی کودکان می‌گردد	تشکیل حلقه‌های کندوکاو و انجام بحث و کندوکاو فلسفی پس از خواندن کتاب فلسفی توسط تسهیلگر
جلسه ششم	آموزش «بخشش» و «پذیرش خود»	استفاده از فناوری واقعیت افزوده با بهره‌گیری از بخش‌هایی از محتوای کتاب «بخشایش» به منظور آموزش بخشش خود و دیگران و پذیرش خود	جست‌وجوی مجازی با استفاده از فناوری واقعیت افزوده که در اختیار فراگیران قرار داده شد و پس از آن ایجاد حلقه‌های کندوکاو فلسفی
جلسه هفتم	آموزش «شادی کردن» و دوری از «نامیدی»	استفاده از محتوای کتاب فلسفی «پاستیل‌های بنفش» در جهت آموزش شاد بودن و دوری کردن از نامیدی در شرایط سخت و دشوار	تشکیل حلقه‌های کندوکاو فلسفی و انجام بحث در گروه‌های کوچک
جلسه هشتم	آموزش خوش‌بینی و برقراری ارتباط صحیح با همسالان	بهره‌گیری از فیلم آموزشی مبتنی بر کتاب داستان فلسفی «کودک خوش‌بین» در جهت آموزش راهکارهایی برای خوش‌بینی و برقراری ارتباط با همسالان	انجام بحث گروهی و انجام مناظره بین فراگیران با هدایتگری تسهیلگر

جلسات	هدف	محتوا	تکالیف
جلسه نهم	آموزش بخشیدن دیگران و برقراری ارتباط پس از قهر بودن	بهره‌گیری از کتاب «بخشش - آرامشی برای قلب کوچکت» و اجرای نمایش گروهی توسط کودکان	تحلیل نمایش توسط تماشاگران و بحث و گفت‌وگو در مورد مفهوم بخشش و برقراری ارتباط
جلسه دهم	پرهیز از غر زدن و انجام قدردانی از همسالان	بلند خوانی داستان فلسفی «چکار کنم اگر همیشه غر غر می‌کنم» توسط برخی از کودکان	پاسخ به سؤالات مربی که در مورد داستان پرسیده می‌شود و انجام بحث و گفت‌وگو در گروه‌های سه نفره

جدول ۲: شرح جلسات اجرای برنامه فلسفه برای کودکان به صورت حضوری

جلسات	هدف	محتوا	تکالیف
جلسه اول	آشنایی و معارفه	معرفی اعضا، آشنایی با فرایند جلسات، معرفی مفاهیم نشخوار فکری و روابط بین فردی	شنیدن نظرات اعضا
جلسه دوم	آموزش اهمیت بهداشت و سلامت روان	استفاده از محتوای کتاب داستان فلسفی «برای سلامتی تو» که توسط تسهیلگر در کلاس خوانده شد.	بحث و گفت‌وگو در حلقه‌های کندو کاو در مورد بهداشت و سلامتی
جلسه سوم	آموزش شیوه برخورد با احساسات مختلف	استفاده از محتوای کتاب فلسفی «احساسات یعنی چه» که کتاب مورد نظر در اختیار فراگیران قرار داده شد تا آن را مطالعه نمایند.	حلقه‌های کندو کاو و بحث و گفت‌وگو
جلسه چهارم	آموزش مثبت فکر کردن و پرهیز از احساسات منفی	استفاده از شخصیت‌های کتاب فلسفی «من همانی هستم که فکر می‌کنم» برای تمرکز بر مثبت فکر کردن و پرهیز کردن از احساسات منفی و مقابله با آن	اجرای نمایش توسط فراگیران و پس از آن تشکیل حلقه‌های کندو کاو
جلسه پنجم	ضرورت توجه به سلامت جسمانی و روانی	استفاده از کتاب داستان فلسفی «پی.تی. کو» به منظور آموزش فعالیت‌هایی که موجب بهبود سلامت جسمانی روانی کودکان می‌گردد	ایجاد حلقه‌های کندو کاو و انجام کندو کاو فلسفی پس از خواندن داستان توسط معلم
جلسه ششم	آموزش «بخشش» و «پذیرش خود»	استفاده از بخش‌هایی از محتوای کتاب «بخشش» که توسط تسهیلگر خوانده شد به منظور آموزش بخشش خود و دیگران و پذیرش خود	تشکیل حلقه‌های کندو کاو فلسفی
جلسه هفتم	آموزش «شادی کردن» و دوری از	استفاده از محتوای کتاب فلسفی «پاستیل‌های بنفش» در جهت آموزش شاد بودن و دوری کردن	تشکیل حلقه‌های کندو کاو فلسفی و انجام بحث در

تکالیف	محتوا	هدف	جلسات
گروه‌های کوچک	از نامیدی در شرایط سخت و دشوار	«نامیدی»	
انجام بحث گروهی و انجام مناظره بین فراگیران با هدایتگری تسهیلگر	در اختیار قرار دادن کتاب فلسفی «کودک خوش‌بین» برای فراگیران در جهت آموزش راهکارهایی برای خوش‌بینی و برقراری ارتباط با همسالان	آموزش خوش‌بینی و برقراری ارتباط صحیح با همسالان	جلسه هشتم
تحلیل نمایش توسط تماشاگران و بحث و گفت‌وگو در مورد مفهوم بخشش و برقراری ارتباط	بهره‌گیری از کتاب «بخشش - آرامشی برای قلب کوچکت» و اجرای نمایش گروهی توسط کودکان	آموزش بخشیدن دیگران و برقراری ارتباط پس از قهر بودن	جلسه نهم
پاسخ به سؤالات مربی که در مورد داستان پرسیده می‌شود و انجام بحث و گفت‌وگو در گروه‌های سه نفره	بلند خوانی داستان فلسفی «چکار کنم اگر همیشه غرغر می‌کنم» توسط برخی از کودکان	پرهیز از غر زدن و انجام قدردانی از همسالان	جلسه دهم

برای توصیف داده‌ها از شاخص‌های میانگین و انحراف معیار استفاده شد. داده‌های توصیفی مربوط به متغیرهای نشخوار فکری و روابط بین فردی در جدول (۲) قابل مشاهده است.

جدول ۳. توصیف آماری پیش‌آزمون و پس‌آزمون نمرات نشخوار فکری و رابط بین فردی به

تفکیک گروه‌ها

متغیرها Variables	گروه‌ها group	مراحل levels	میانگین M	انحراف معیار sd
نشخوار فکری Rumination	آزمایش (تعمیق) experiment	پیش‌آزمون pre-exam	۱۸/۳۳	۳/۰۵
		پس‌آزمون Post-test	۱۳/۴۵	۳/۱۰
	کنترل (تعمیق) Control	پیش‌آزمون pre-exam	۱۸/۲۲	۳/۱۵
		پس‌آزمون Post-test	۱۵/۲۰	۲/۲۵
	آزمایش (در فکر)	پیش‌آزمون Post-test	۱۸/۱۰	۲/۱۴

متغیرها Variables	گروه‌ها group	مراحل levels	میانگین M	انحراف معیار sd
	فرو رفتن) experiment	پس آزمون Post-test	۱۴/۲۰	۳/۲۵
		پیش آزمون Post-test	۱۸/۱۵	۲/۴۵
	کنترل (در فکر فرو رفتن) Control	پس آزمون Post-test	۱۸/۲۰	۲/۷۵
		پیش آزمون pre-exam	۲۰/۱۵	۳/۰۸
	آزمایش (حواس پرتی) experiment	پس آزمون Post-test	۱۷/۲۰	۳/۳۰
		پیش آزمون pre-exam	۲۰/۱۵	۳/۳۳
	کنترل (حواس پرتی) Control	پس آزمون Post-test	۱۸/۱۲	۳/۶۶
پیش آزمون pre-exam		۳۳/۵۵	۶/۰۵	
روابط بین فردی Interpersonal relationships	آزمایش experiment	پس آزمون Post-test	۴۵/۰۸	۷/۱۶
		پیش آزمون pre-exam	۳۳/۱۴	۵/۱۱
	کنترل Control	پس آزمون Post-test	۴۲/۹۳	۵/۱۹
		پیش آزمون pre-exam		

همان‌طور که در جدول (۳) قابل مشاهده است و با توجه به مقادیر میانگین و انحراف استاندارد، تفاوت میان نمرات نشخوار فکری و روابط بین فردی کودکان ساکن در مرکز بهزیستی گروه آزمایش و کنترل، در پیش‌آزمون چندان قابل توجه نبوده است این در حالی است که میانگین نمرات متغیر نشخوار فکری و روابط بین فردی گروه آزمایش و کنترل تغییرات قابل توجهی را نسبت به پیش‌آزمون نشان می‌دهد و این تفاوت در پس‌آزمون گروه آزمایش بیشتر از پس‌آزمون گروه کنترل می‌باشد به نحوی که در متغیر نشخوار فکری به ترتیب بیشترین تغییر را در زی مؤلفه «تعمیق» و پس از آن بر زیر مؤلفه «به فکر فرو رفتن» و در نهایت تغییر کمتری را بر زیر مؤلفه «حواس پرتی» مشاهده می‌کنیم. لذا به منظور تحلیل

دقیق‌تر تفاوت موجود و اینکه آیا تفاوت از نظر آماری معنادار است یا خیر و به‌منظور کنترل اثر پیش‌آزمون، روش تحلیل کوواریانس مورد استفاده قرار گرفت. برای بهره‌گیری از روش‌های آماری پارامتریک، نخست باید مفروضات آزمون مورد تأیید قرار گیرد تا بتوان آزمون مورد نظر را مورد استفاده قرار داد؛ بنابراین نخست مفروضات روش تحلیل کواریانس «نرمال بودن توزیع متغیر وابسته» مورد بررسی قرار گرفت. برای استقلال مشاهدات آزمون کلموگروف-اسمیرینف مورد استفاده قرار گرفت که در جدول (۳) قابل مشاهده است. علاوه بر این برای بررسی میزان همگنی واریانس‌ها آزمون لوین برقرار بود ($p > 0.05$).

جدول ۴. نتایج آزمون کالموگروف-اسمیرینوف

sig	z	مراحل levels	گروه‌ها group	متغیرها Variables
۰/۰۸	۰/۱۷	پیش‌آزمون pre-exam	آزمایش experiment	نشخوار فکری Rumination
۰/۰۱	۰/۲۳	پس‌آزمون Post-test		
۰/۰۳	۰/۱۹	پیش‌آزمون pre-exam	کنترل Contro	
۰/۱۱	۰/۱۶	پس‌آزمون Post-test		
۰/۱۸	۰/۱۴	پیش‌آزمون pre-exam	آزمایش experiment	روابط بین فردی Interpersonal relationships
۰/۱۰	۰/۱۷	پس‌آزمون Post-test		
۰/۱۸	۰/۱۲	پیش‌آزمون pre-exam	کنترل Contro	
۰/۱۷	۰/۱۵	پس‌آزمون Post-test		

با فرض برقرار بودن پیش‌فرض‌های آزمون تحلیل کواریانس، این آزمون برای بررسی استنباطی متغیرهای پژوهش استفاده قرار گرفت که نتایج آن در جدول‌های زیر مشخص

است.

جدول ۵. نتایج تحلیل کوواریانس چند متغیری بین ۲ گروه بر روی نمرات تعدیل‌شده متغیرهای

پژوهش

منبع	آزمون	مقدار	فرضیه درجه آزادی The degree of freedom hypothesis	F	خطای درجه آزادی Freedom degree error	سطح معناداری Sig
گروه	اثر پیلائی	۰/۷۶	۲	۱۱۳/۰۱	۲۹	۰/۰۰۱
	لامبدا و یلکز	۰/۰۹	۲	۱۱۳/۰۱	۲۹	۰/۰۰۱
	اثر هاتلینگ	۷/۳۵	۲	۱۱۳/۰۱	۲۹	۰/۰۰۱
	بزرگ‌ترین ریشه روی	۷/۲۰	۲	۱۱۳/۰۱	۲۹	۰/۰۰۱

با توجه به نتایج جدول (۵) نتیجه تجزیه و تحلیل کواریانس چندمتغیره نشان می‌دهد هر چهار آماره یعنی اثر پیلائی ($F=113/01, P<0/001$)، لامبدای و یلکز ($P<0/001$)، اثر هاتلینگ ($F=113/01, P<0/001$) و بزرگ‌ترین ریشه روی ($P<0/001$)، معنادار هستند.

بنابراین می‌توان ادعا کرد که ترکیب خطی متغیرهای وابسته پس از تعدیل تفاوت‌های اولیه، از متغیرهای مستقل تأثیر گرفته است به شکلی که نتایج تجزیه و تحلیل کواریانس نشان می‌دهد غنی‌سازی برنامه فلسفه برای کودکان با فناوری‌های دیجیتال بر ترکیب خطی متغیرهای وابسته مؤثر بوده و بین گروه‌ها تفاوت معناداری ایجاد کرده است؛ بنابراین با بهره‌گیری از تجزیه و تحلیل کواریانس تک متغیره در متن تحلیل کواریانس چند متغیره خواهیم مشخص می‌شود که تفاوت مشاهده‌شده در ترکیب خطی، مربوط به کدام‌یک از دو متغیر وابسته است. نتایج نشان می‌دهد که با ۹۵ درصد اطمینان می‌توان گفت غنی‌سازی برنامه فلسفه برای کودکان با فناوری‌های دیجیتال موجب کاهش نشخوار فکری و بهبود روابط بین فردی کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست شده است.

جدول ۶. نتایج تحلیل کواریانس نمرات مؤلفه‌های نشخوار فکری با توجه به گروه‌ها

اندازه اثر	سطح معنی داری	F	میانگین مجدورات	df	مجموع مجدورات	منبع تغییرات	مؤلفه‌های متغیر نشخوار فکری
۰/۷۵۰	۰/۰۰۱	۱۲/۴۵۵	۶/۲۹۹	۱	۶/۲۹۹	گروه‌ها (مستقل) Groups	تعمیق
			۵/۰۶	۳۰	۱۶/۶۹۰	واریانس خطا Error variance	
۰/۶۶۰	۰/۰۰۱	۹/۴۱۳	۷/۷۵۹	۱	۷/۷۵۹	گروه‌ها (مستقل) Groups	به فکر فرو رفتن
			۰/۹۲۳	۳۰	۳۰/۴۳۶	واریانس خطا Error variance	
۰/۵۹۰	۰/۰۰۱	۵/۵۶۸	۳/۴۸۵	۱	۳/۴۸۵	گروه‌ها (مستقل) Groups	حواس پرتی
			۰/۷۶۹	۰	۲۶/۰۱۲	واریانس خطا Error variance	

با توجه به نتایج جدول (۶) و با فرض همراه کردن متغیر پیش‌آزمون بین میانگین نمرات نشخوار فکری دو گروه در مرحله پس‌آزمون تفاوت معنادار مشخص است ($P < ۰/۰۰۱$)؛ با توجه به ارزیابی کودکان، دو گروه آزمایش و کنترل در متغیر نشخوار فکری، در مرحله پس‌آزمون، عملکرد متفاوتی از خود نشان داده‌اند. علاوه بر این میزان اندازه اثر در زیر مؤلفه‌های متغیر نشخوار فکری متفاوت است به نحوی که این برنامه در گروه آزمایش بیشترین اثر را بر روی زیر مؤلفه تعمیق ۰/۷۵۰ داشته است یعنی ۷۵ درصد تغییرات نمرات پس‌آزمون، در ارتباط با برنامه فلسفه برای کودکان با غنی‌سازی فناوری‌های دیجیتال بوده است و پس از آن نیز تغییرات زیر مؤلفه به فکر فرو رفتن تأثیر بیشتری را به خود اختصاص داده است ۰/۶۶۰، یعنی ۶۶ درصد تغییرات نمرات پس‌آزمون، در ارتباط با برنامه فلسفه

غنی‌سازی برنامه فلسفه برای کودکان با فناوری‌های دیجیتال و بررسی ...؛ یآوری و سجادی‌پور | ۱۲۱

برای کودکان با غنی‌سازی فناوری‌های دیجیتال بوده است و نهایتاً کمترین تأثیر را این برنامه در مقایسه با دو زیر مؤلفه دیگر بر زیر مؤلفه حواس‌پرتی داشته است، ۰/۵۹۰، یعنی ۵۹ درصد تغییرات نمرات پس‌آزمون، در ارتباط با برنامه فلسفه برای کودکان با غنی‌سازی فناوری‌های دیجیتال بوده است.

جدول ۷. نتایج تحلیل کواریانس نمرات روابط بین فردی با توجه به گروه‌ها

اندازه اثر Effect	P	F	MS	df	SS	منبع تغییرات Source of changes
۰/۰۳	۰/۰۰۱	۱۹/۰۵	۱۴۷/۴۲	۱	۱۴۷/۴۲	پیش‌آزمون pre-exam
۰/۷۰	۰/۰۰۱	۶۱/۱۰	۳۶۱/۶۷	۱	۳۶۱/۶۷	گروه‌ها (مستقل) Groups
			۷/۴۹	۳۰	۱۱۳/۵۷	واریانس خطا Error variance
				۳۱	۵۸۶/۳۵	مجموع Total

با در نظر گرفتن نتایج جدول (۷) و با فرض همراه کردن متغیر پیش‌آزمون بین میانگین نمرات روابط بین فردی دو گروه در مرحله پس‌آزمون تفاوت معنادار قابل مشاهده است ($P < ۰/۰۰۱$)؛ با توجه به ارزیابی دانش‌آموزان، دو گروه آزمایش و کنترل در متغیر روابط بین فردی، در مرحله پس‌آزمون، عملکرد متفاوتی از خود نشان داده‌اند. علاوه بر این میزان اندازه اثر در این مورد برابر است با ۰/۷۰ است، بنابراین می‌توان گفت ۷۰ درصد تغییرات نمرات پس‌آزمون، در ارتباط با برنامه فلسفه برای کودکان با غنی‌سازی فناوری‌های دیجیتال بوده است.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر باهدف غنی‌سازی برنامه فلسفه برای کودکان با فناوری‌های دیجیتال و بررسی تأثیر آن بر نشخوار فکری و روابط بین فردی کودکان دختر مرکز شبانه‌روزی بهزیستی رضوانشهر در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ انجام شد. نتایج پژوهش نشان داد میزان

نشخوار فکری در دو گروه آزمایش و کنترل اگرچه قبل از اجرای برنامه فبک به نظر آماری تفاوت معنی‌داری نداشته است اما پس از اجرای برنامه مذکور بر اساس تحلیل نتایج پیش‌آزمون و پس‌آزمون بین نمرات گروه آزمایش و کنترل تفاوت معنی‌داری قابل‌مشاهده بود به شکلی که پس از پایان آموزش میزان نشخوار فکری کودکان گروه آزمایش در مقایسه با گروه کنترل کمتر شده بود. مداخله اجرا شده در پژوهش پیش‌رو که با استفاده از پلتفرم گراسپ و محتوای الکترونیکی تولیدشده در قالب چند رسانه‌ای‌های آموزشی بود توانست اثر قابل‌قبولی بر کاهش نشخوار فکری و بهبود روابط بین فردی کودکان داشته باشد پیش‌بینی و تخصیص بودجه و نیروی متخصص به‌منظور تولید محتوای الکترونیکی و ارائه آن در قالب پلتفرم‌های مناسب به معلمان می‌تواند در دستور کار مراکز آموزشی قرار گیرد. همچنین انجام پژوهش بر روی نمونه‌هایی با فراوانی بیشتر می‌تواند قابلیت تعمیم‌پذیری نتایج را افزایش دهد.

نتایج این تحقیق با بخشی از مطالعات اسماعیل‌زاده و همکاران (اسماعیل‌زاده و همکاران، ۱۳۹۵). عندلپ و همکاران (عندلپ و همکاران، ۱۳۹۹)، گیلبرت (۲۰۱۷) و عدالت و مکوندی (۱۳۹۹) همسو بود. در پژوهشی با عنوان تأثیر برنامه فلسفه برای کودکان و مداخلات ذهن آگاهی به‌صورت آنلاین بر سلامت روان دانش‌آموزان ابتدایی در دوره کرونا با گروه‌های آزمایش (فلسفه برای کودکان) و (ذهن آگاهی) و گروه کنترل، یافته‌های به‌دست‌آمده نشان داد اضطراب و استرس کودکانی که در گروه‌های آزمایش (p4c) و (mbi) مشارکت داشتند در مقایسه با کودکانی گروه کنترل، پس از پایان آموزش کمتر شده بود و سلامت روانی آنان تقویت شده بود. یافته‌های پژوهش مذکور با این مطالعه همسو بود؛ زیرا محققان این پژوهش با بهره‌گیری از فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات اثر بخشی برنامه فلسفه برای کودکان و ذهنی آگاهی را بر کاهش مشکلات سلامت روان کودکان ابتدایی مثبت ارزیابی کرده نمودند و یافته‌های مطالعه پیش‌رو نیز غنی‌سازی برنامه فلسفه برای کودکان با فناوری‌های دیجیتال را بر کاهش نشخوار فکری که مرتبط با سلامت روانی کودکان می‌باشد مثبت ارزیابی کرده است (مالیوف هورتویس

غنی‌سازی برنامه فلسفه برای کودکان با فناوری‌های دیجیتال و بررسی ...؛ یآوری و سجادی‌پور | ۱۲۳

و همکاران^۱، ۲۰۱۸). اگر برنامه فبک در محیط‌های آموزشی با کیفیت اجرا گردد از طریق بهبود مهارت‌های تفکر انتقادی و تفکر خلاق به کودکان کمک می‌کند تا در مواجهه با مشکلات و بحران‌ها، تجزیه و تحلیل مناسب‌تری از مسائل داشته باشند و با در نظر گرفتن جنبه‌های مختلف یک مشکل یا بحران راه حل‌های مناسب برای عبور از آن را بیابند (عدالت خواه و مکوندی، ۱۳۹۹).

برنامه فبک با غنی‌سازی فناوری‌های دیجیتال از طریق بالا بردن توانایی حل مسئله و قدرت تصمیم‌گیری در کودکان موجب کاهش نشخوار فکری آنان می‌شود و از سلامت روانی آنان را بهبود می‌بخشد. کودکان با شرکت در حلقه‌های کندو کاو و ایجاد حلقه‌های کندو کاو و با تسهیلگری مربی فبک برای حل مسئله‌ای شروع به بحث و گفت‌وگو و کندو کاو فلسفی می‌نمایند، در فرایند بحث فلسفی به یکدیگر احترام می‌گذارند و همدل هستند و با اعتماد به نفس نظرات و آراء خویش را مطرح و از آن‌ها در حضور دیگر همسالان دفاع کرده و به نظرات دیگران نیز گوش فرا می‌دهند و نظرات خود را در مورد آراء همسالان خود با ذکر دلیل و استدلال بیان می‌کنند و از این طریق مهارت‌های تفکر انتقادی آنان بهبود می‌یابد و در مواجهه با مشکلات توان تجزیه و تحلیل مشکل و یافتن راه حل و چگونگی برون‌رفت از بحران را می‌یابند (مالبوئف هورتوبیس و همکاران، ۲۰۱۸) که همه این موارد سبب کاهش ویژگی‌های منفی روان‌شناختی از جمله نشخوار فکری در آنان می‌شود و به دنبال آن بهبود سلامت روانی آنان افزایش می‌یابد (کاشیدی و همکاران^۲، ۲۰۲۲). بنابراین می‌توان ادعا کرد که یافته‌های تحقیقات فوق با مطالعه پیش رو از این نظر همسو می‌باشد. طبق جست‌وجوی پژوهشگران در تحقیق حاضر مطالعه‌ای با عنوان مشابه این تحقیق که نتایج آن با پژوهش پیش رو ناهمسو باشد یافت نشد. افزون بر این، یافته‌های حاصل پژوهش پیش رو نشان می‌دهد، از نظر تسهیلگران بین گروه آزمایش و کنترل در میزان برخورداری از مهارت روابط بین فردی قبل از اجرای برنامه فلسفه برای کودکان با غنی‌سازی فناوری‌های دیجیتال تفاوت معناداری وجود نداشته است این در

-
1. Malboeuf-Hurtubise
  2. Cassidy et al

حالی است که بین میزان مهارت روابط بین فردی کودکان پس از اجرای دوره آموزشی به میزان قابل توجهی بهبود یافته است و کودکانی که در دوره آموزشی مشارکت داشته‌اند در پایان آموزش اغلب پیوند و دوستی عمیقی بین خود و دیگر همسالان احساس می‌کردند که این امر سبب از بین رفتن یا کمتر شدن احساس ناتوانی و از خود بیگانگی در آنان شده بود، زیرا بسیاری از کودکان ساکن در مرکز بهزیستی قبل از شروع دوره آموزشی باینکه جواب بسیاری از سؤالات معلم را می‌دانستند از پاسخ دادن و مشارکت در گفت‌وگو و بحث‌ها امتناع می‌ورزیدند و توان ابراز وجود و استقلال رأی را در خود نمی‌دیدند این در حالی است که پس از پایان دوره حس بهتری برای شرکت در مباحثه‌ها و چالش‌های کلاسی از خود نشان کی دادند و به نسبت توانستند برای دفاع از نظرات خود برخی از دوستانشان را متقاعد و با خود همراه کنند. یافته‌های این تحقیق با بخشی از مطالعات دیل (۲۰۰۹)، هدایتی و قائدی (۱۳۸۹)، کوکاک و اونن (۲۰۱۴) و لی و کانگ (۲۰۲۰) همسو بود. فتحی و همکاران (فتحی و همکاران، ۱۳۹۵).

در پژوهشی با عنوان تأثیر آموزش فلسفه برای کودکان به روش پژوهش مشارکتی بر روابط میان فردی دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه نشان دادند که دانش‌آموزانی که آموزش فلسفه به روش پژوهش مشارکتی دریافت کرده‌اند پس از اتمام دوره آموزشی نسبت به دیگر دانش‌آموزان از خود نشان داده‌اند به شکلی که یافته‌ها نشان داد ۲۳ درصد از تغییرات در روابط میان فردی متأثر از آموزش فلسفه به روش پژوهش مشارکتی بوده است؛ بنابراین می‌توان ادعا کرد که اجرای این برنامه به طرز قابل توجهی موجب بهبود مهارت‌های ارتباطی فراگیران شده است به نحوی که تسهیلگران گفته‌اند اجرای برنامه فلسفه برای کودکان سبب بهبود ارتباط کلامی و جرات‌مندی در مباحثه‌های فراگیران گشته است. افزون بر این اجرای این برنامه سبب پیشرفت دانش‌آموزان در زمینه رفتارهای مبتنی بر اخلاق در محیط‌های جمعی اجتماعی شده و بر روابط اجتماعی و عاطفی آنان اثر مثبت گذاشته است (گریگوری، ۲۰۱۱). روابط میان فردی فرایندی است که احساسات و اطلاعات خود را از طریق انواع پیام‌های کلامی و غیر کلامی به شخص دیگر منتقل

غنی‌سازی برنامه فلسفه برای کودکان با فناوری‌های دیجیتال و بررسی ...؛ یآوری و سجادی‌پور | ۱۲۵

می‌نماید. این توانمندی موجب حل مشکلات، بهبود رابطه صمیمی با هم‌سالان، بهبود سلامت روانی، قطع روابط ناسالم و رفع تعارضات می‌شود. در این گونه روابط نقش گیرنده و فرستنده پیام متغیر است و روابط میان فردی یک تعامل گزینشی و نظامند منحصر به فرد و روبه پیشرفت است که موجب خلق معانی مشترک میان افراد می‌شود (آرنولد و باگز، ۲۰۱۹).

با توجه به این که توسعه هر جامعه‌ای مستلزم توسعه آموزش آن است، شناسایی مؤلفه‌های تأثیرگذار بر بهبود کارکرد این نهاد و یافتن نقاط قوت و ضعف آن با در نظر گرفتن نیازهای جامعه از ضروریات می‌باشد. فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات (از جمله فناوری‌های واقعیت افزوده و واقعیت مجازی) دربرگیرنده ویژگی‌هایی از قبیل جذابیت بخشی به برنامه‌های آموزشی، امکان تعامل سطح بالا بین افراد و محتوا، امکان تعامل مستقیم فراگیر با محتوا و مواد یادگیری، امکان بازخورد سریع، امکان جست‌وجوی مواد یادگیری توسط فراگیر، کنترل سرعت یادگیری توسط فراگیر، سادگی، واقعیت‌گرایی، ایجاد انگیزه و جلب توجه هستند که موجب می‌گردند فراگیران با انگیزه و علاقه بیشتری به مباحث بپردازند و از عملکرد بهتری برخوردار گردند (دیرون و هیلدن، ۲۰۱۶، به نقل از کبیری و همکاران، ۱۳۹۹). تلفیق برنامه‌های آموزشی در برنامه‌های درسی یک راهبرد موفق به منظور افزایش فرصت یادگیری و تعامل میان دانش‌آموزان است و این در حالی است که یکی از مهم‌ترین زمینه‌های فعالیت پژوهشگران حوزه تعلیم و تربیت، توانمندسازی فراگیران از طریق رویکردهای نوین آموزشی از قبیل رویکردهای فناورانه می‌باشد (مرادی و همکاران، ۱۳۹۸). استفاده از این فناوری‌ها توسط مربیان و تسهیلگران موجب غنی‌سازی برنامه‌های آموزشی شده و سبب ایجاد انگیزه و مشارکت بیشتر فراگیران می‌گردد و برای آن‌ها موفقیت تحصیلی را به همراه خواهد داشت (یانگ، ۲۰۱۶). برنامه فلسفه برای کودکان نیز مانند دیگر برنامه‌های آموزشی می‌تواند از ظرفیت فناوری‌ها بهره برد و فناوری‌ها می‌توانند این برنامه را غنی‌سازی کنند تا میزان تأثیر آن بیشتر باشد.

غنی‌سازی برنامه فیک با فناوری‌های دیجیتال سبب شد تا کودکان ساکن در مراکز

شبانه‌روزی مرکز بهزیستی با احترام بیشتری به سخنان همسالان خود گوش کنند، به آراء دوستان خود مطلبی بیافزایند، سخنان یکدیگر را با احترام مورد سؤال قرار داده تا دلالی برای سایر عقاید تأیید نشده و بی پشتوانه فراهم نمایند. علاوه بر این کودکان در تلاش‌اند تا بحث و کندوکاو فلسفی را تا جایی ادامه دهند که منجر به نتیجه شود نه تا جایی که خط و مرز مقررات درسی انشا می‌کند و در میان آن‌ها گفت‌وگویی شکل می‌گیرد که به‌سوی مطابقت با منطق پیش می‌رود؛ بنابراین مادامی که این روند در کودکان درونی شود یا ناخودآگاه به آن‌ها منتقل شود، آنان به این فکر خواهند افتاد که در دیگر امور زندگی خویش و در رویارویی با مشکلات و بحران‌های مختلف از تجربیاتی که در این دوره‌ها کسب کرده‌اند برای برون‌رفت از بحران‌ها بهره‌برند (نقد علی و پناهی، ۱۳۹۰). آماده‌سازی و تربیت کودکان برای دنیای پیچیده کنونی ضرورتی است که همه دانشمندان حوزه آموزش و پرورش با دیدگاه‌های مختلف بر آن متفق‌قول هستند. واضح است آن دسته از نظام‌های آموزشی می‌توانند کودکان را برای ورود به دنیای پیچیده کنونی آماده سازند که توجه ویژه‌ای به بهبود سلامت روانی آنان داشته و به دنبال کاربرد آموزش‌هایی باشند که انواع مهارت‌های مختلف کودکان از قبیل: خردورزی، مهارت‌های فردی و اجتماعی، اعتمادبه‌نفس، خودارزشمندی، مثبت‌اندیشی و ... را پرورش دهند

و در پی کاهش میزان استرس، بی‌حوصلگی، ناامیدی، اضطراب، پرخاشگری، خودتنبیهی، افکار منفی و ... در آنان باشد. در مطالعه پیش رو، اثربخش بودن این برنامه با غنی‌سازی فناوری‌های دیجیتال بر روی کاهش نشخوار فکری و بهبود روابط بین فردی کودکان ساکن در مراکز شبانه‌روزی تأیید شده است. در پژوهش حاضر محیط طراحی شده برای آموزش برنامه فلسفه برای کودکان با بهره‌گیری از فناوری‌های دیجیتال (از قبیل چندرسانه‌ای‌ها، پویانمایی‌ها، فیلم‌ها، کلیپ‌های آموزشی و واقعیت افزوده مرتبط با محتوای فلسفی کلاس درس) غنی‌سازی شد. با توجه به این که برنامه فلسفه برای کودکان تا حدی با مفاهیم انتزاعی سروکار دارد و کودکان نیز باید در مورد این مفاهیم به کندوکاو فلسفی (که یکی از مهم‌ترین اهداف این برنامه است) بپردازند.

غنی‌سازی برنامه فلسفه برای کودکان با فناوری‌های دیجیتال و بررسی ...؛ یآوری و سجادی‌پور | ۱۲۷

تشکر و قدردانی

بدین‌وسیله از کلیه کارکنان مرکز شبانه‌روزی بهزیستی شهر رضوانشهر که در فرایند پژوهش نهایت همکاری را با پژوهشگران داشتند کمال تشکر و قدردانی داریم.

تعارض منافع

هیچ‌گونه تعارض منافع توسط نویسندگان بیان نشده است.

ORCID

Fatemah Yavari

Farideh Sadat

Sajadipoor

<https://orcid.org/0000-0001-7349-3457>

<https://orcid.org/0000-0003-4342-2679>

منابع

- برنی فیه، اسکار. (۲۰۱۰). منظورم چیست؟ ترجمه آرزو نیر احمدی (۱۳۸۹). تهران: انتشارات شهرتاش.
- اسماعیل زاد، تیمور ه، الله کرمی، آزاد و موسوی، فرانک. (۱۳۹۵). اثربخشی چند رسانه ای فلسفه برای کودکان بر حل مسئله دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی. *فصلنامه فناوری آموزش*. جلد ۱۲. شماره ۴.
- اسماعیلی زاده، تیمور و کرمی، اسماعیل. (۱۳۹۴). اجرای فلسفه چند رسانه ای برای کودکان (p4c) و بررسی تأثیر آن بر تعامل دانش‌آموزان مقطع ابتدایی. *فصلنامه اندیشه و کودک*، سال دوم، پیاپی ۱، شماره ۲۱.
- باقری نژاد، مینا، صالحی فدردی، جواد و طباطبائی، سید محمود. (۱۳۸۹). *رابطه نشخوار فکری و افسردگی در نمونه‌ای از دانشجویان ایرانی*. جلد ۱۱. شماره ۱. صفحات ۲۱ تا ۳۸.
- مرد، پل فلیش. (۲۰۰۸). *مسافرخانه نیمه‌راه*، ترجمه انتشارات و کیلی (۱۳۸۹). تهران: انتشارات کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- جمشیدی، علی. (۱۳۸۰). بررسی تطبیقی مهارت‌های ارتباط اجتماعی دانش‌آموزان با ناتوانی‌های یادگیری ویژه و کودکان عادی ۸-۱۲ ساله شهر تهران. در سال تحصیلی ۸۱-۸۰ اخذ مدرک کارشناسی ارشد روانشناسی کودکان استثنایی. دانشگاه علامه طباطبائی. فارسی.
- جنگی زهی، حمیدرضا، زارعی زوارکی، اسماعیل، نیلی احمدآبادی، محمدرضا و دلاور، علی. (۱۳۹۷). طراحی و اعتبارسنجی الگوی آموزشی چندرسانه‌ای برای دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی، *مجله کودکان استثنایی*، سال هفدهم، شماره ۱ (۶۳)، ۵۲-۳۱.
- حبیبی، رامین، فرید، ابوالفضل، مصرآبادی، جواد و بهادری، جعفر. (۱۳۹۸). اثربخشی آموزش مهارت‌های اجتماعی و عاطفی بر بهبود روابط بین فردی دانش‌آموزان. *مجله راهبردهای آموزش در علوم پزشکی*. دوره ۱۲. شماره ۱.
- حسن‌زاده، فرهاد. (۱۳۹۱). پ، ت، کو... تهران: انتشارات کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان. فارسی.
- حیدری، ایرج، سیفی، محمد و مرادی مخلص، حسین. (۱۳۹۸). توسعه مهارت‌های تفکر انتقادی در زمینه محیط‌های یادگیری چند رسانه ای بر اساس رویکرد سازنده‌گرایی. تحقیق

غنی‌سازی برنامه فلسفه برای کودکان با فناوری‌های دیجیتال و بررسی ...؛ یآوری و سجادی‌پور | ۱۲۹

اخلاقی سال ۹. شماره ۴.

هابنر، داون. (۲۰۱۲). *اگر همیشه غریب‌ترم چه کنم*، ترجمه حسین مسنن فارسی (۱۳۹۳). تهران: انتشارات کم.

ذبیح‌اله، الهی، زارعی زوارکی، اسماعیل، شریفی درامدی، پرویز، نوروزی، داریوش و دلاور، علی. (۱۳۹۶). «طراحی و اعتبارسنجی الگوی آموزشی استفاده از تلفن همراه برای دانش‌آموزان کم‌بینا، فصلنامه رویکردهای نوین در آموزش و یادگیری، *مجله فناوری برنامه درسی*، ۱ (۲)، ۷۱-۸۶.

رضایی، نورمحمد، پدروند، حافظ، عبدالرضایی، نادر و رضایی، علی محمد. (۱۳۹۳). بررسی تأثیر اجرای برنامه فلسفه برای کودکان در افزایش خلاقیت و مؤلفه‌های سیال، *انعطاف‌پذیری، ابتکار و گسترش، مجله نوآوری و خلاقیت در علوم انسانی*. دوره ۴. شماره ۴.

زارعی زوارکی، اسماعیل. (۱۳۹۵). طراحی برنامه درسی دوره کارشناسی ارشد فناوری آموزشی با محوریت آموزش استثنایی در ایران. *فصلنامه پژوهش در نظام‌های آموزشی*. مسئله ۳۹. مارتین، سلیگمن. (۲۰۱۵). *کودک خوش‌بین*، ترجمه فروزنده داورپناه. (۱۳۹۶). تهران: نشر رشد. ژیرارد، سیلوی. (۲۰۱۶). *برای سلامتی شما*، ترجمه زهره ناطقی. (۱۳۹۵). تهران: انتشارات راز باران.

سیلوراستان، شل. (۲۰۱۲). *درخت بخشنده*، ترجمه رازی هیرمندی. (۱۳۷۸). تهران: انتشارات آروین

عدالت، علی و مکوندی، بهروز. (۱۳۹۹). اثربخشی آموزش مثبت اندیشی بر استرس، نشخوار فکری و نگرانی از تصویر بدن در زنان ماستکتومی شده. *مجله تحقیقات توان‌بخشی ایران*، ۱ (۱۶)، ۶۹-۷۶.

عندلیب، سیما، عابدی، محمدرضا، نشاط دوست، حمید طاهر و آقایی، اصغر. (۱۳۹۹). مقایسه اثربخشی بسته تجربی درمانی با درمان مبتنی بر شفقت و شادی و نشخوار فکری در بیماران افسرده. *مجله روانشناسی بالینی*. سال دوازدهم شماره ۱. متوالی ۲۵.

فتحی، لیلا، قدسی، احقر و نادری، عزت‌الله. (۱۳۹۵). تأثیر آموزش فلسفه به کودکان از طریق پژوهش مشارکتی بر روابط بین فردی دانش‌آموزان. *فصلنامه آموزش و پرورش*. شماره ۱۴۰.

آن مارو، کارول. (۲۰۱۷). بخشش - آرامش برای دل کوچکت، ترجمه برزو سیرزادی. (۱۳۹۷).

تهران: انتشارات صابری

کاشانی وحید، لیلا، افروز، غلامعلی، شکوهی یکتا، محسن، خرازی، کمال و غباری بناب، باقر. (۱۳۹۴). طراحی و تدوین برنامه آموزشی حل مسئله بین فردی با رویکرد خلاقانه و بررسی

اثربخشی آن بر ارتقای مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان ممتاز. دو فصلنامه شناخت اجتماعی. سال پنجم. شماره ۲.

کاظمی، نواب، ارجمندنی، علی‌اکبر، مرادی، ریحانه، محمدی، سید تقی و صادقی فرد، مریم.

(۱۳۹۹). اثربخشی آموزش شفقت به خود بر بهزیستی روان‌شناختی و نشخوار فکری در

مادران دانش‌آموزان دارای ناتوانی‌های یادگیری خاص. ظهور روانشناسی. سال ۹. شماره ۱. پیاپی ۴۶.

کبیری، علی‌اکبر و واحدی، مهدی. (۱۴۰۰). اثربخشی فلسفه برای کودکان باغبانی فناوری‌های

دیجیتال بر تحریف‌های شناختی و ادراک شایستگی پسران بی‌خانمان و بد سرپرست. مجله علوم روانشناسی، ۱۱۰.

کبیری، علی‌اکبر، قاسمی، علی، زارعی زوارکی، اسماعیل و ریوندی، ریحانه. (۱۳۹۸). تأثیر

اجرای برنامه فلسفه برای کودکان با کمک فناوری بر خوش‌بینی تحصیلی و انگیزه

پیشرفت دانش‌آموزان پسر پایه دوم ابتدایی شهر همدان. فصلنامه راهبردهای شناختی در یادگیری. سال هشتم شماره پانزده.

آل اچ، لوئیس. (۲۰۰۸). من همانی هستم که فکر می‌کنم، ترجمه مریم رزاقی (۱۳۹۰). تهران:

انتشارات آوش.

محمدزاده، زهرا. (۱۳۹۴). تأثیر فناوری آموزشی بر تفکر کودکان و دیدگاه‌های رایج فلسفی در

مورد آن. چهارمین همایش ملی توسعه پایدار و علوم تربیتی و روانشناسی. مطالعات اجتماعی و فرهنگی.

مرادی، رحیم. زارعی زوارکی، اسماعیل، شریفی درامدی، پرویز، نیلی احمدآبادی، محمدرضا و

دلاور، علی. (۱۳۹۹). غنی‌سازی برنامه درسی زبان انگلیسی با رویکرد فناوری کمکی و

بررسی تأثیر آن بر یادگیری دانش‌آموزان با آسیب‌های جسمی و حرکتی:

دستورالعمل‌های جدید برای آموزش فراگیر، مجله راهبردهای آموزشی در علوم پزشکی،

غنی‌سازی برنامه فلسفه برای کودکان با فناوری‌های دیجیتال و بررسی ...؛ یآوری و سجادی‌پور | ۱۳۱

۱۱۲(۱).

مرادی قائم‌مقام، حجت‌الله و جولای، راضیه. (۱۳۹۶). *راهنمای آموزش مهارت‌های زندگی (حل مسئله، تصمیم‌گیری و تفکر خلاق)*، چاپ اول، تهران: انتشارات شلک.

نقدعلی، محسن و پناهی، زهرا. (۱۳۹۰). رابطه جامعه پژوهشی در برنامه فلسفه برای کودکان با روش‌های تدریس فعال و مشارکتی. *فصلنامه اندیشه و کودک*. سال دوم. شماره ۲، صص

۱۰۱-۱۲۶

هدایتی، محبوبه و قائدی، یحیی. (۱۳۸۹). تأثیر برنامه فلسفه برای کودکان از طریق روش جامعه تحقیق بر بهبود مهارت‌های روابط بین فردی دانش‌آموزان دبستانی. *کودکی و فلسفه*،

۹(۵)، ۱۹۹-۲۱۷.

References

- Ca sidy, C., Marwick, H., Deeney, L., & McLean, G. (2022). Philosophy with children, self-regulation and engaged participation for children with emotional-behavioural and social communication needs. *Emotional and Behavioural Difficulties*, 23(1), 81-96.
- Demsky, C. A., Fritz, C., Hammer, L. B., & Black, A. E. (2019). Workplace incivility and employee sleep: The role of rumination and recovery experiences. *Journal of occupational health psychology*, 24(2), 228.
- Deal, K. H. (2009). The relationship between critical thinking and interpersonal skills: Guidelines for clinical supervision. *The Clinical Supervisor*, 22(2), 3-19.
- PEters, L. (2018). Orphan texts: Victorian orphans, culture and empire. In Orphan texts. Manchester University Press.
- Emmerman, K. S. (2021). Is That a Philosophical Question? The Philosopher as Teacher: The Tension Between Democratizing the Classroom and Building Skills in Philosophy for Children. *Metaphilosophy*, 52(2), 302-320.
- Eneanya, N. D., Paasche-Orlow, M. K., & Volandes, A. (2017). Palliative and end-of-life care in nephrology: moving from observations to interventions. *Current opinion in nephrology and hypertension*, 26(4), 327-334.
- Gil ert, P. (2017). *A brief outline of the evolutionary approach for compassion focused therapy*.
- Holdaway, A. S., Luebbe, A. M., & Becker, S. P. (2018). Rumination in relation to suicide risk, ideation, and attempts: Exacerbation by poor sleep quality?. *Journal of affective disorders*, 236, 6-13.

- Hi chi, S., & Splitter, L. J. (2021). Philosophy for children in Confucian societies: The case of Japan. *In Philosophy for Children in Confucian Societies* (pp. 117-140). Routledge.
- Gatley, J. (2020). Philosophy for children and the extrinsic value of academic philosophy. *Metaphilosophy*, 51(4), 548-563.
- Grogory, M. (2011). Philosophy for children and its critics: A Mendham dialogue. *Journal of Philosophy of Education*, 45(2), 199-219.
- Ge rgieva, D., & Valchev, G. (2020). Specific features of interpersonal communication in deaf children. *Proceedings of CBU in Social Sciences*, 1, 81-87..
- G., Éthier, M. A., ... & Léger-Goodes, T. (2021). Existential therapy for children: impact of a philosophy for children intervention on positive and negative indicators of mental health in elementary school children. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(23), 12332.
- Kunz, J. (2018). *Parental divorce and children's interpersonal relationships: A meta-analysis*. In *Divorce and the Next Generation: Perspectives for Young Adults in the New Millennium* (pp. 19-47). Routledge.
- Ko ak, C., & Önen, A. S. (2014). The analysis on interpersonal relationship dimensions of secondary school students according to their ruminative thinking skills. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 143, 784-787.
- Lyle, S. (2022). Philosophy for Children, the UNCRC and Children's Voice in the Context of the Climate and Biodiversity Crisis. *Analytic Teaching and Philosophical Praxis*, 41(1), 80-95.
- Le e, S. Y., & Kang, S. J. (2020). The Effects of Team Based Learning Education on Critical Thinking, Interpersonal Relationships, Self-Leadership and Academic Major Satisfaction. *International Journal of Elderly Welfare Promotion and Management*, 4, 1-8.
- Mercader, C. (2020). Explanatory model of barriers to integration of digital technologies in higher education institutions. *Education and Information Technologies*, 25(6), 5133-5147.
- Miller, C., & Lukey, B. (2022). *Creating a More Thoughtful and Compassionate Schooling Experience: Implementing Philosophy for Children Hawai'i in Our Teacher Education Programs*. In *Handbook of Research on Critical Thinking Strategies in Pre-Service Learning Environments* (pp. 562-582). IGI Global.
- Malboeuf-Hurtubise, C., Taylor, G., Paquette, L., & Lacourse, E. (2018). *A mindfulness-based intervention for students with psychiatric disorders in a special education curriculum: a series of n-of-1*

غنی‌سازی برنامه فلسفه برای کودکان با فناوری‌های دیجیتال و بررسی ...؛ یاوری و سجادی‌پور | ۱۳۳

- trials on internalized and externalized symptoms*. In *Frontiers in Education* (Vol. 3, p. 66). Frontier
- Pet ina, S. (2022). *Philosophy of technology for children and youth*. In *Pedagogy for technology education in secondary schools* (pp. 311-323). Springer, Cham
- Wubbels, T., den Brok, P., Tartwijk, J. V., & Levy, J. (2012). *Interpersonal relationships in education. An overview of contemporary research*. Rotterdam: Sense Publishers.
- Watkins, E. R., & Roberts, H. (2020). Reflecting on rumination: Consequences, causes, mechanisms and treatment of rumination. *Behaviour Research and Therapy*, 127, 103573
- Yendork, J. S. (2020). Vulnerabilities in Ghanaian orphans: Using the ecological systems theory as a lens. *New Ideas in Psychology*, 59, 100811.
- Yang, C. (2016). "Learning methodologies for wireless big data networks: A Markovian game-theoretic perspective". *Neurocomputing*, 174, 431-438.

استناد به این مقاله: یاوری، فاطمه، سجادی‌پور، فریده سادات. (۱۴۰۲). غنی‌سازی برنامه فلسفه برای کودکان با فناوری‌های دیجیتال و بررسی تأثیر آن بر نشخوار فکری و روابط بین فردی کودکان دختر مرکز شبانه‌روزی بهزیستی رضوانشهر، *روان‌شناسی افراد استثنایی*، ۱۳(۵۲)، ۹۳-۱۳۲. DOI: 10.22054/JPE.2023.72908.2560

Psychology of Exceptional Individuals is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.